

УДК 821.161.2'06 — 3 Тютюнник Григорій. 09

Л. Г. Головка, Т. Є. Федорова

м. Харків

Рецепція творчості Григорія Тютюнника критиками і літературознавцями

У статті розглянуто науково-критичні розвідки ХХ—ХХІ століть, присвячені вивченню творчості українського письменника Григорія Тютюнника. Відзначено, що незважаючи на значну заідеологізованість літературознавчих розвідок 1960—1980-х років, було проаналізовано ряд важливих аспектів, пов'язаних із авторським стилем, проблемним наповненням творів, своєрідністю ідейно-естетичної еволюції письменника, художнього відтворення авторського задуму. Останнім часом з'явилися праці С. Лісовської, присвячені поетиці творів Г. Тютюнника, та О. Неживого, який окреслює історію видання роману «Вир» і здійснює текстологічний аналіз першодруку, сучасного варіанту й основного тексту. Доведено, що цілісне дослідження творчості Григорія Тютюнника на сьогодні відсутнє.

Ключові слова: рецепція, критика, літературознавство, творчість, Григорій Тютюнник.

Головка Л. Г., Федорова Т. Е. Рецепция творчества Григория Тютюнника критиками и литературоведами. В статье проанализированы научно-критические исследования ХХ—ХХІ веков, посвященные изучению творчества украинского писателя Григория Тютюнника. Отмечено, что, несмотря на значительную заидеологизированность литературоведческих исследований 1960—1980-х годов, было изучено ряд важных аспектов, связанных с авторским стилем, проблематикой произведений, своеобразием идейно-эстетической эволюции писателя, оригинальностью художественного воплощения авторской идеи. В последнее время появились труды С. Лисовской, посвященные поэтике произведений Г. Тютюнника, и А. Неживого, который очерчивает историю издания романа «Водоворот» и совершает текстологический анализ современного варианта и основного текста. Доказано, что целостное исследование творчества Григория Тютюнника сегодня отсутствует.

Ключевые слова: рецепция, критика, литературоведение, творчество, Григорий Тютюнник.

Holovko Ludmyla, Fedorova Taisiia. Reception of Hryhorii Tiutiunnyk's creativity by literary critics.

This article explores the ХХ—ХХІ centuries scientific critical investigations devoted to the study of the Ukrainian writer's Hryhorii Tiutiunnyk creativity. Researchers of the 1960-1980s (P. Havrilov, Yu. Barabash, L. Volovets, etc.) keep focus primarily on revealing the relationship between the personality of the writer as a Soviet patriot and his work, as well as an analysis of such types of person represented by the writer as a Soviet man, a peasant man, a man-leader, a man-warrior and patriot-one, etc. Notwithstanding the prominent ideology of this period literary exploration, a number of important aspects related to the author's style, problem content of works, peculiarity of the ideological and aesthetic evolution of the writer, originality of the artistic reproduction of the author's concept were analyzed. Most scholars focus on the analysis of the novel "Vir". M. Lohvynenko, K. Volynsky, B. Chip, L. Volovets, I. Semenchuk, Y. Barabash draw attention to the lyricism of the narrative in the novel and to the peculiarities of scenery images as a way of revealing character's inner world. L. Volovets P. Havrilov, I. Semenchuk emphasize the psychological representation of characters images of the novel. Y. Badzo, L. Volovets, K. Volynsky and P. Serdyuk distinguish the motive of finding the truth in the writer's works. The aforementioned researchers place emphasis on the analysis of war factor as a mean of revealing characters' personalities in the novel "Vir". M. Lohvynenko, K. Volynsky, B. Chip, L. Volovets, S. Lisovska, I. Semenchuk, Y. Barabash draw attention to the narrative lyricism of author's work. L. Volovets, P. Gavrillov, I. Semenchuk emphasize the psychological nature of character image in the novel. Recently, S. Lisovsky's works on poetry of his works have appeared. As well as O. Nezhyyi, who outlines the history of novel publication and carry out a textual analysis of the first print, the modern version and the main text. It is proved that a comprehensive study of Hryhorii Tiutiunnyk's work of has not been accomplished yet.

Key words: reception, criticism, literary criticism, creativity, Hryhorii Tiutiunnyk .

Літературна спадщина Григорія Тютюнника – це кілька прозових творів, серед яких оповідання «Мирон Розбийгора» (1950), повість «Хмарка сонця не заступить» (1956), роман «Вир» (1962), незакінчений роман «Буг шумить» (1965), збірка оповідань «Зорані межі» (1950), а також збірка поезій «Журавлині ключі» (1963). Метою статті є огляд і систематизація науково-критичних праць, присвячених аналізу творчості письменника.

Дослідження набутку митця датуються 1960—1980 роками. Надалі ми помічаємо значний «спад» у вивченні прози й поезій Г. Тютюнника.

Учені ХХ ст. (зокрема Л. Воловець,

П. Гаврилов, К. Волинський, І. Семенчук та інші) відзначають образність мови автора, «виняткову правдивість у переданні чистої, живої мови народу», унікальний художній стиль письменника. Незважаючи на це, І. Семенчук, Р. Іваничук, К. Волинський, Л. Воловець, П. Сердюк, П. Кононенко виявляють схожі риси в індивідуальних стилях прозаїка і М. Шолохова. Проте це припущення спростовується самим письменником, який зазначає, що «Окремі випадки навряд можуть бути предметом літератури» [13, с. 14]. На переконання Р. Іваничука, уже в повісті «Хмарка сонця не заступить» письменник демонструє остаточне вивільнення від упливів М. Шолохова, С. Васильченка, В. Стефаніка [18, с. 16]. Натомість П. Гаврилов висловлює думку, що в повісті автор ще «не позбувся спокуси

наслідування улюблених вчителів» [11, с. 133]. Дослідник звертає увагу на спільне в ідейних концепціях Г. Тютюнника й О. Довженка [13, с. 12].

Літературознавці знаходять подібності в творчому стилеві Г. Тютюнника й стилях В. Стефаніка й С. Васильченка (П. Гаврилов, Т. Мигаль), А. Головка (Л. Воловець), Я. Галана (Р. Іванчук), В. Міняйла (П. Кононенко), М. Стельмаха й О. Гончара (П. Сердюк і М. Логвиненко). І. Семенчук виявляє риси наслідування творчого стилю Л. Толстого, що не дивно, адже Г. Тютюнник визнавав, що в Л. Толстого «навчається думати» [40, с. 58]. К. Волинський називає риси, близькі до стилів П. Панча, І. Сенченка, І. Вільде, проте роман «Вир» вважає безумовно новаторським [4, с. 64].

Більшість дослідників ХХ століття зосереджують увагу на аналізі роману «Вир». Проте не лишаються поза увагою повість «Хмарка сонця не заступить» і поезії Г. Тютюнника.

В. Лисенко вважає мову персонажів повісті індивідуалізованою, яскравою і барвистою. Він помічає у творі величезну, навіть подекуди надмірну кількість влучних приказок, прислів'їв і афоризмів, зауважує про точність слова, лаконічність «до межі» [26, с. 166].

З. Крахмальникова, відзначаючи високу художність мови письменника, засоби індивідуалізації персонажів твору, помічає й недоліки: штучне «затягування» дії в повісті, надто сентиментальні пейзажі, позбавлені смаку; «погано виписаних "прохолодних" прохідних персонажів» [23, с. 234].

За спостереженням П. Сердюка, окремі лінії життєвих взаємозв'язків у повісті накреслені тільки пунктиром [44, с. 7]. Основним способом «малювання» митця є «пружний багатоголосий діалог (полілог) – скомпонований без обов'язкових посилай на автора репліки <...>» [44, с. 9].

П. Гаврилов головним конфліктом повісті визначає боротьбу між методами «культівського» і лєнінського керівництва [11, с. 132]. Досліджуючи життя і творчість Г. Тютюнника, В. Дорошенко висловлює думку, що в цьому творі письменник «порушує ряд актуальних проблем народного життя, утверджує лєнінські норми партійного керівництва, роботи з людьми, гостро викриває працівників із кар'єристичними замашками, черствих і збайдужілих до громадських справ» [16, с. 140]. Подібний підхід до аналізу спостерігаємо в статті П. Сердюка. Він вважає, що повість була написана «під свіжим враженням ХХ з'їзду партії», на якому засуджувався культ особи [42, с. 45]. Учений також підкреслює домінування соціально-політичної проблематики в повісті. Як зазначає дослідник художньої майстерності Г. Тютюнника І. Семенчук, цей твір відзначається поглибленою увагою до людини [40, с. 36]. На думку

К. Волинського, повість насичена гуманістичним пафосом [5 с. 10].

Із посмертним виданням у 1963 році поетичної збірки Г. Тютюнника «Журавлині ключі» з'являються рецензії Г. Книша, Л. Сеника і В. Лисенка. Дослідники погоджуються в тому, що лірика Г. Тютюнника, навіть воєнна, сповнена життєствердного і життєлюбного пафосів. Як зауважує В. Лисенко, для поезій Г. Тютюнника характерною є «соковитість слова з живого народного джерела» [27, с. 216]. Для образності мови поета, на думку Л. Сеника, ключовими ознаками є стислість і невимушеність, «чуйність, але не розчуленість, ніжність, але не манірність» [41, с. 155, 153]. В. Боянович, аналізуючи поезії Г. Тютюнника, висловлює думку, що його «роздуми, зарисовки й балади пройняті пафосом ствердження героїчного» [3, с. 94]. За спостереженням дослідника, деякі вірші Г. Тютюнника мають текстуальні повторення, у них наявне превалювання оптимістичних настроїв [3, с. 94–95]. Основним мотивом збірки «Журавлині ключі» П. Сердюк визначає мотив патріотизму [43, с. 7].

П. Гаврилов майже віршованими, ніж літературознавчими формулами окреслює роль Харкова у творчості Г. Тютюнника: «Над його життєвим потоком Харків даленів ніколи не в'янучим вербовим берегом, на якому він спочивав і душею, і серцем, до якого він завжди прагнув» [7, с. 66]. Так К. Волинський зауважує, що в основі кращих поезій Г. Тютюнника лежить справжній факт, особисто бачене [4], В. Сеник також спостерігає «автобіографізм» у поезіях збірки і типовість відображених у поезіях почуттів [41, с. 154]. На думку В. Дорошенка, якісними рисами поезій Г. Тютюнника є «епічність, гострота драматичних колізій, сильний струмінь розповідних інтонацій» [16, с. 139].

На думку П. Гаврилова й О. Лупія, саме поетичний досвід митця «загартував» письменника до написання мальовничих прозових образів-пейзажів, зокрема в романі «Вир» відшукує картини, «художніми заготовками для яких послуговувалися сюжетні поезії, такі як "Офіцер", "Товариш", "Коваль у кузні кує лемеші", "В бліндажі", "Фашиста вбив я під Карпатами", "Студентське"» [13, с. 7].

У поезіях, у повісті, а особливо – у романі «Вир» дослідники помічають прагнення як персонажів, так і ліричного героя письменника відшукати життєву правду. За словами Ю. Бадзьо, Г. Тютюнник «не задовольняється абстрактно-логічною формою найвищої правди» і «доходить історичної правди не понад людиною і реальним життям, а через них» [1, с. 140]. Так П. Сердюк, Л. Воловець, К. Волинський, В. Лєта звертають увагу на сюжетотвірний мотив *правдошукання*,

який загалом є лейтмотивним для творчості Г. Тютюнника й виявляє себе чи не на всіх рівнях проблематики роману «Вир». На думку Ю. Бадзьо, «у кожного з героїв "Виру" своя, індивідуальна правда» [1, с. 137]. (Подібне читаємо й у П. Сердюка, П. Гаврилова, О. Коцюби).

Л. Воловець, автор літературно-критичного нарису, аналізуючи філософську проблематику роману, виділяє вічні питання життя і смерті, любові до Батьківщини, сенсу людського існування, проблему війни та миру [6, с. 60]. К. Волинський, досліджуючи творчу своєрідність письменника, виділяє в романі проблему «довір'я, розуміння цінності та значення людини...» [4 с. 68]. П. Гаврилов визначає конфлікт роману як «глибокий, переплетений великою кількістю людських доль, складних людських переживань, великих суспільних явищами» [11, с. 25].

Щодо заголовка роману «Вир» більшість дослідників сходяться на думці, що *вир* є чи не найкоротшим словом, яке має таку насичену семантику. Так П. Гаврилов тлумачить *вир* як простір колективної праці [13, с. 12], як «саме життя, безмежне, глибоке і складне» [11, с. 134]. На думку дослідника, підтекст, що «пульсує в заголовку» [11, с. 133], насичує увесь твір, зокрема епізодами, пов'язаними з реальним виром – Крученою Ковбанею. Р. Іваничук визначає *вир* символом дрібних інтересів троянівців, а згодом – як вир світовий [18, с. 134], а І. Семенчук розуміє цей художній образ як «вогненну круговерть життя і героїчної боротьби троянівців, усього радянського народу з німецько-фашистськими загарбниками» [40, с. 61]. М. Логвиненко вважає підтекстом заголовка те, що «саме з виру життя митець черпає натхнення» [30, с. 83]. Схоже тлумачення заголовкові надає й К. Волинський, який порівнює «життєвий вир» із долею країни й світу [4, с. 68].

Ю. Барабаш, автор вступної статті до видання роману «Вир» 1980 року, звертає увагу на епіграфі двох частин роману: мелодія першого «наче переливається у другу книгу роману» [2, с. 12]. На думку П. Гаврилова, «тональність другої частини "Виру" стає для читача ще виразнішою коли зіставити текст роману з піснею "Ой з-за гори чорна хмара"», яка є епіграфом до другої частини [10, с. 75].

За спостереженнями В. Лети, П. Гаврилова, І. Семенчука, поетичний досвід митця, «вигартована» віршуванням здатність карбувати живі, правдиві й точні образи втілилися й у його прозі, особливо в романі «Вир». Як з'ясовує П. Сердюк, автор «Виру» намислив «показати, як виходять із крутого виру життя людські душі, міцні й гартовані» [44, с. 9]. І. Семенчук висловлює думку, що органічний розвиток дії в романі обумовлюють саме персонажі: їхні вчинки «в кожному мить неповторні, продиктовані мінливістю психіки» [40, с. 59], адже

«характери, як правило, подаються у "Вирі" у розвитку, у болісному зростанні» [40, с. 61]. Більшість дослідників зупиняються на аналізі образної системи твору, засобів розкриття внутрішнього світу персонажів, їхньої мови – і наголошують на особливостях зображення людини й природи в складному діалектичному зв'язку. Зокрема, на погляд М. Логвиненка, атмосфера навколишньої дійсності для персонажів, стан природи завжди гармонує або навмисно контрастує з ситуацією [30, с. 87]. За ствердженням дослідника, «зовнішність, мова кожного персонажа чітко індивідуалізовані» [30, с. 84]. На думку Л. Кицей, окремі частини роману, «зокрема описи степу, літньої ночі, ріки Ташані тощо – це ліричні поезії в прозі» [19, с. 55]. Л. Воловець і О. Дяченко підкреслюють вагу гумористичних реплік і комедійних ситуацій у характеротворенні й змістові твору в цілому. Як помічає І. Семенчук, у художній мові Г. Тютюнника органічно зливаються внутрішній монолог і діалог [40, с. 197].

М. Логвиненко, К. Волинський, Б. Чіп, Л. Воловець, І. Семенчук, Ю. Барабаш звертають увагу на ліризм оповіді в романі й на особливості змалювання образів-пейзажів як засобах розкриття характерів персонажів. На думку Б. Чіпа, «іще одним повнокровним героєм роману "Вир" стала природа» [48, с. 61]. Натомість К. Волинський наголошує, що Г. Тютюнник не перебільшує й не абсолютизує «ролі» землі у формуванні характерів і житті своїх героїв [4, с. 66].

У сюжеті другої книги Ю. Барабаш виділяє три основні сюжетні лінії: Дороша, Тимка і життя Троянівки «під німцем» [2, с. 13]. П. Гаврилов помічає, що частина героїв роману «Вир» «зображена на тій же сюжетній лінії, яка раніше намітилась в повісті...» [11, с. 134]. Літературознавець ідентифікує персонажів повісті й роману «Вир» – Голуба й Дороша, об'єднуючи їх поняттям «маленька велика людина» і «проста Радянська людина» [13, с. 10].

Хоча сучасна письменникові критика була обурена, як висловився Л. Воловець, зображенням «надто патріархального села» [6, с. 49] (відома була тільки перша частина «Виру»), він і літературознавці П. Гаврилов, І. Семенчук наголошують на глибокому психологізмі зображення жіночих образів роману.

В. Лета, Ю. Бадзьо зауважують на відсутності у «Вирі» поділу на головних чи другорядних, позитивних чи негативних персонажів. О. Лапа зазначає, що в характерах роману «немає і тіні штампу» [24]. За спостереженням Л. Воловця, хоча деякі герої твору і мають імовірні прототипи, більшість персонажів є збірними, типовими образи [6, с. 50]. Так Л. Воловець і П. Гаврилов визначають типізацію в творі головною умовою зображення життя.

Чимало дослідників ХХ століття (зокрема П. Гаврилов, Л. Воловець, К. Волинський, М. Логвиненко та ін.) погоджуються в тому, що чи не найістотнішим засобом характеротворення, який зумовлює значний розвиток персонажів і глибше розкриття психології, є вплив війни. Так М. Логвиненко стверджує, що саме в другій книзі найяскравіше «вирізьблюються» характери героїв, тоді як у першій – «художник з більшою рельєфністю виписує негативних персонажів» [30, с. 77]. Однак згадані дослідники майже не звертають уваги на концепт межової ситуації. Натомість, на думку Л. Воловця, війна – не чинник чи першопричина вчинків героїв, а лише «каталізатор», як поворотна подія [6, с. 52]. За твердженням Р. Іваничука, характери героїв «Виру» формуються не лише у виняткових ситуаціях, у яких легко виявити грані особистості, а й у «найзвичайнісінькому буденному житті» [18, с. 143].

П. Гаврилов пише, що роман – це «сплав глибокого ліризму з послідовним побутовизмом, який в другій частині твору відступає перед батальним живописом» [11, с. 133].

Можна помітити, що дослідники ХХ століття окремо не зупиняються на питанні естетичної картини світу «Виру», здебільшого визначаючи її або як реалістичну, або соціалістично-реалістичну. Так, зокрема, В. Дорошенко висловлює думку, що у «Вирі» письменник досягає «повнокровного реалістичного синтезу в образному відтворенні провідних тенденцій розвитку колгоспного села, соціально-історичних обставин епохи і неповторного світу людських пристрастей, характерів, цілої галереї народних типів» [16, с. 140]. Однак Ю. Барабаш зауважує на двоєдиності стилів суворого реалізму, який переважає в романі, й романтизму, нота якого «звучить сильніше» у другій книзі [2, с. 20]. На думку П. Сердюка, «<...> емоційна стихія роману плине двома головними потоками – реалістико-гумористичним і романтико-ліричним» [42 с. 54]. І. Трійняк також помічає в романі «чудове поєднання і побутопису, і ліризму, і романтизму» [45].

Меншою мірою літературознавці зосереджують увагу на незавершеному романі Г. Тютюнника «Буг шумить», над яким письменник працював у 1947—1949 роках.

Г. Мудрик у вступній статті до видання роману 1965 року зазначає, що письменник прагне «осягнути внутрішні джерела історичного процесу через грані духовного світу людини, її характеру» [31, с. 7]. Окрім того, учена зауважує на такій ознаці індивідуального стилю Г. Тютюнника, як вмиле обґрунтування деталей, «спостереження найменших подробиць сільського побуту», яке «надає абсолютної виразності відображенню баченого й почутого» [31, с. 11 □ 12].

У дослідженнях ХХІ століття, за нашим спостереженням, переважає увага до поетики творів Григорія Тютюнника. Так С. Лісовська, досліджуючи образну систему повісті «Хмарка сонця не заступить», зазначає, що «письменник стояв перед необхідністю поєднати у своїй творчості суперечливі концепти соціалістичної та екзистенціальної моделі дійсності <...>» [28, с. 34]. Естетичну картину світу в повісті дослідниця визначає неореалістичною, а Г. Тютюнника – неореалістичним наратором [28, с. 36—37]. Також дослідниця аналізує засоби та прийоми портретизації (зокрема, фокалізацію), філософсько-естетичний підтекст назви повісті [28, с. 38, 42]. Окрім того, С. Лісовська розглядає образи природи в романі «Вир» як своєрідну призму відбиття екзистенціальних станів героїв [28]. Вона припускає, що образ війни в романі персоналізується й міфологізується: «Страшною потворою, монстром постає у сприйнятті персонажів війна. Вона ніби міфічна істота, яка нищить все навкруги <...>» [29, с. 172].

О. Неживий окреслює історію видання роману й проводить текстологічний аналіз першодруку, сучасного варіанту й основного тексту. Дослідник доходить висновку, що «в текст без згоди автора вносилися значні корективи» [33, с. 167]. На його думку, це зумовлено тим, що в неопублікованих розділах і варіантах містилися згадки про голодомор 1933 року та негативне висвітлення радянської влади. Так О. Неживий прагне «ввести текстуальні зміни в основний текст літературного твору» [33, с. 167]. Він звертає увагу на моменти імпліцитної критики митцем тих моментів колгоспного життя, які не тільки виявляють ставлення до них письменника, а й мають вагомe значення для тлумачення деяких характерів [33].

Зазначимо також, що ранні прозові твори письменника зі збірки оповідань «Зорані межі» й оповідання «Мирон Розбийгора» не були предметом дослідження для літературознавців ХХ і ХХІ століть.

Отже, дослідники 1960—1980-х років (П. Гаврилов, Ю. Барабаш, Л. Воловець та ін.) зосереджені передусім на виявленні взаємозв'язку особистості письменника як радянського патріота та його творчості, а також аналізі зображених письменником типів людини радянської, людини-селянина, людини-керівника, людини-воїна і патріота тощо. Однак, незважаючи на значну заідеологізованість критичних і літературознавчих розвідок цього періоду, було проаналізовано ряд важливих аспектів, пов'язаних із авторським стилем, проблемним наповненням творів, своєрідністю ідейно-естетичної еволюції письменника, своєрідністю художнього відтворення авторського задуму. Більшість дослідників зосереджують увагу на аналізі роману

«Вир». М. Логвиненко, К. Волинський, Б. Чіп, Л. Воловець, С. Лісовська, І. Семенчук, Ю. Барабаш пишуть про ліризм оповіді твору. Л. Воловець, П. Гаврилов, І. Семенчук наголошують на психологізмі зображення образів-персонажів роману. Останнім часом з'явилися праці

С. Лісовської, присвячені поетиці його творів, та дослідження О. Неживого, який окреслює історію видання роману «Вир» і проводить текстологічний аналіз першодруку, сучасного варіанту й основного тексту.

Література

1. Бадзьо Ю. Дійсність і позиція письменника//Дніпро. 1963. № 3. С. 136—144.
2. Барабаш Ю. Трояновка, обыкновенное село//Тютюнник Г. М. Водоворот: роман; авториз. пер. с укр. Л. Кедриной; [вст. ст. Ю. Барабаша; худож. Е. Ененко]. Москва: Худож. лит, 1980. С. 3—22.
3. Боянович В. Мужність//Прапор. 1964. № 3. С. 94—95.
4. Волинський К. Дума про народ (Творча своєрідність Г. Тютюнника)//Рад. літературознавство. 1969. № 6. С. 56—68.
5. Волинський К. У вирі життя//Україна. 1980. № 19. С. 10—11.
6. Воловець Л. В. Григорій Тютюнник: Літературно-критичний нарис. 1967. 99 с.
7. Гаврилов П. Харківська поема. До 50-річчя Г. Тютюнника//Прапор. 1970. № 5. С. 66—68.
8. Гаврилов П. «Вир» Григорія Тютюнника//УМЛШ. 1963. № 8. С. 24—29.
9. Гаврилов П. Живі рядки//Донбасс. 1961. № 6. С. 134—136.
10. Гаврилов П. Народна пісня в романі Г. М. Тютюнника «Вир»//Жовтень. 1974. № 5. С. 74—77.
11. Гаврилов П. Син свого часу [Про лауреата премії ім. Т. Г. Шевченка письменника Г. М. Тютюнника]//Донбасс. 1963. № 1. С. 131—137.
12. Гаврилов П., Мигаль Т., Муратов І. Слово про друга. [Пам'яті Г. М. Тютюнника]//Жовтень. 1967. № 10. С. 78—85.
13. Гаврилов Ф. Т. Григорій Тютюнник. Жизнь и творчество. Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Харків, 1966. 18 с.
14. Гресь М. Він любив свій народ//Жовтень. 1970. № 5. С. 127—132.
15. Дімаров А. Григорій Тютюнник//Тютюнник Г. М. Вир: роман; вст. ст. А. Дімаров. Київ: Рад. письменник, 1962. 547 с.
16. Дорошенко В. Письменник мужньої біографії: До 60-річчя з дня народження Г. М. Тютюнника//Прапор. 1980. № 5. С. 108—141.
17. Дяченко О. З вірою в життя//Літ. Україна. 1963. 22 лют.
18. Іваничук Р. Світло далекої зорі//Дніпро. 1980. № 5. С. 130—134.
19. Кицей Л. Урок-бесіда за романом Г. Тютюнника «Вир»//УМЛШ. 1971. № 1. С. 54—55.
20. Козубенко Л. Григорій Тютюнник//Історія української літератури ХХ □ початку ХХІ ст. у 3 т./ред., автор В. І. Кузьменко; автори О. О. Гарачковська, М. В. Кузьменко, Л. О. Бондар та ін. Київ: Академвидав, 2014. Т. 2. С. 173—183.
21. Кононенко П. Село в українській літературі: літературно-критичні нариси. Київ: Рад. письменник, 1984. 344 с.
22. Кощуба О. За тебе душу погублю. Роздум-спогад про Григора Тютюнника//Березіль. 1995. № 1—2. С. 180—185.
23. Крахмальникова З. Тучка сонця не закроет//Мол. гвардия. 1959. № 6. С. 233—234.
24. Лапа О. Самобутні характери//Літ. Україна. 1963. 22 лют.
25. Лета В. Григорій Тютюнник. До 50-річчя з дня народження//УМЛШ. 1970. № 5. С. 85—88.
26. Лисенко В. Голос талановитого прозаїка//Вітчизна. 1957. № 1. С. 164—166.
27. Лисенко В. Шлях через вогонь//Вітчизна. 1963. № 11. С. 215—217.
28. Лісовська С. Герой-екзистенціал у повісті «Хмарка сонця не заступить» Григорія Тютюнника//Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер.: Літературознавство. 2008. № 1. С. 33—44.
29. Лісовська С. Образ природи як оптика вираження екзистенціальних станів у романі Григорія Тютюнника «Вир»//Вісн. Сумського ун-ту. 2008. № 1. С. 169—173.
30. Логвиненко М. Коріння могутнього дуба// Прапор. 1964. № 1. С. 74—87.
31. Мудрик Г. Буг шумить Григорія Тютюнника//Тютюнник Г. М. Буг шумить: роман; вст. ст. Г. Мудрик. Львів: Каменяр, 1965. 154 с.
32. Мудрик Г. Передмова до розділів роману Г. Тютюнника «Вир»//Жовтень. 1965. № 7. С. 16—17.
33. Неживий О. Творча історія тексту роману Григора Тютюнника «Вир»//Бахмутський шлях. 2011. № 3/4. С. 163—168.
34. Низовий М. З ранньої творчості Григорія Тютюнника//Рад. літературознавство. 1968. № 10. С. 78—80.
35. Самбук Р. Чесним оком художника//Літ. Україна. 1963. 25 січ.
36. Сварник І. Сівач. До 60-річчя від народження Григорія Тютюнника//Жовтень. 1980. № 5. С. 126—135.
37. Семенчук І. В водовороті життя. [О творчестве Г. Тютюнника]//Радуга. 1966. № 9. С. 175—180.
38. Семенчук І. Барви і тони палітри Григорія Тютюнника//Рад. літературознавство. 1969. № 1. С. 33—42.
39. Семенчук І. Наймолодший з «династії» Вихорів. (Із спостережень над майстерністю творення характеру Тимка в романі Г. Тютюнника «Вир»)//Рад. літературознавство. 1966. № 3. С. 65—76.
40. Семенчук І. Р. Григорій Тютюнник. (Майстерність письменника). Київ: Дніпро, 1971. 231 с.
41. Сенік Л. Людяність//Жовтень. 1963. № 9. С. 153—155.

42. Сердюк П. Григорій Тютюнник. Літературний портрет//Рад. літературознавство. 1965. № 7. С. 43—58.
43. Сердюк П. Зачарований ромашковою землею//Тютюнник Г. М. Вир: роман; вст. ст. Сердюк П.; мал. Малинка В. Київ: Дніпро, 1973. 586 с.
44. Сердюк П. І сурмитиме недоспівана пісня//Тютюнник Г. М. Вир: роман; вст. ст. П. Сердюк. Київ: Дніпро, 1966. 624 с.
45. Трійняк І. Народність, самотність//Літ. Україна. 1963. 25 січ.
46. Тютюнник Г. Невловима категорія – краса: Із письменницьких нотатків; публ. підгот. Р. Мовчан//Київ. 1988. № 8. С. 115—121.
47. Тютюнник О. Як створювався роман «Вир»//Літ. Україна. 1963. 22 лют.
48. Чіп Б. З Виру життя//УМЛШ. 1980. № 5. С. 60—62.

References

1. Badzo, Yu. (1963) Diisnist i pozytsiia pysmennyka [Reality and position of the writer]. Dnipro, no. 3, pp. 136—144.
2. Barabash, Yu. (1980) Troyanovka, obyikovennoe selo [Troyanovka, an ordinary village]. Tiutiunyk H. M. Vodovorot: novel; translated by L. Kedryna; [introduction by Yu. Barabash; E. Enenko]. Moskva: Khudozh. lyt, pp. 3—22.
3. Boianovych, V. (1964) Muzhnist [Courage]. Prapor, no.3, pp. 94—95.
4. Volynskiy, K. (1969) Duma pro narod (Tvorchа svoieridnist H. Tiutiunnya) [Thoughts about people. The creative peculiarity of H. Tiutiunnya]. Rad. Literaturoznavstvo, no. 6, pp. 56—68.
5. Volynskiy, K. (1980) U vyri zhyttia [In the whirlpool of life]. Ukraine, no. 19, pp. 10—11.
6. Volovets, L. V. (1967) Hryhorii Tiutiunyk: Literaturno-krytychnyi narys [Hryhorii Tiutiunyk: Literary and critical essay]. [in Ukrainian]
7. Havrylov, P. (1970) Kharkivska poema. Do 50-richchia H. Tiutiunnya [Kharkiv poem. Dedicated to 50th anniversary of H. Tiutiunyk]. Prapor. no 5, pp. 66—68.
8. Havrylov, P. (1963) “Vyr” Hryhorii Tiutiunnya [“Vir” by H. Tiutiunyk]. UMLSh, no. 8, pp. 24—29.
9. Havrylov, P. (1961) Zhyvi riadky [Live Lines]. Donbass, no. 6, pp. 134—136.
10. Havrylov, P. (1974) Narodna pisnia v romani H. M. Tiutiunnya “Vyr” [Folk song in the novel “Vir”]. Zhovten, no. 5, pp. 74—77.
11. Havrylov, P. (1963) Syn svoho chasu (Pro laureata premii im. T. H. Shevchenka pysmennyka H. M. Tiutiunnya) [Son of his time [About the T. Shevchenko prize laureate H. M. Tiutiunyk]. Donbass, no 1, pp. 131—137.
12. Havrylov, P., Myhal, T., Muratov, I. (1967) Slovo pro druha. (Pamiaty H. M. Tiutiunnya) [The word about a friend. [In the memory of H. M. Tiutiunyk]. Zhovten, no 10, pp 78—85.
13. Havrylov, F. T. (1966) Hryhoryi Tiutiunyk. Zhyzn y tvorchestvo [H. M. Tiutiunyk. Life and creativity]. [PhDThesis], Kharkiv. [in Ukrainian]
14. Hres, M. (1970) Vin liubiv svii narod [He loved his people]. Zhovten, no. 5, pp. 127—132.
15. Dimarov, A. (1962) Hryhorii Tiutiunyk Vyr: roman; vstup. st. A. Dimarov [Hryhorii Tiutiunyk “Vir”: novel; introduction by A. Dimarov]. Kyiv : Rad. pysmennyk. [in Ukrainian]
16. Doroshenko, V. (1980) Pysmennyk muzhnoi biohrafii: Do 60-richchia z dnia narodzhennia H. M. Tiutiunnya [Writer of a courageous biography: To the 60th anniversary of the birth of H. M. Tiutiunyk]. Prapor, no. 5, pp. 108—141.
17. Diachenko, O. (1963) Z viroiu v zhyttia [With faith in life]. Lit. Ukraina. [in Ukrainian]
18. Ivanychuk, R. (1980) Svitlo dalekoi zori [The light of a distant dawn]. Dnipro, no 5, pp. 130—134.
19. Kytsei, L. (1971) Urok-besida za romanom H. Tiutiunnya “Vyr” [A lesson-conversation on the novel by H. Tiutiunyk “Vir”]. UMLSh, no.1, pp. 54—55.
20. Kozubenko, L. (2014) Hryhorii Tiutiunyk. Istoriia ukrainskoi literatury XX — poch. XXI st. u 3 t. [Hryhorii Tiutiunyk. History of Ukrainian Literature of the XX — the beginning of the XXI century]. [edited by V. I. Kuzmenko; O. O. Harachkovska, M. V. Kuzmenko, L. O. Bondar etc.]. Kyiv : Akademvydav, vol. 2 pp. 173—183.
21. Kononenko P. (1984) Selo v ukrainskii literaturi: literaturno-krytychni narysy [Village in the Ukrainian literature: literary and critical essays]. Kyiv : Rad. pysmennyk. [in Ukrainian]
22. Kotsiuba, O. (1995) Za tebe dushu pohubliu. Rozdum-spohad pro Hryhora Tiutiunnya [I will destroy my soul for you. Reflection on the memory of Hryhor Tiutiunyk]. Berezil, no.1—2, pp. 180—185.
23. Krakhamalnykova, Z. (1959) Tuchka solntsa ne zakroet [The sun does not close the sun]. Mol. Hvardiia no. 6, pp. 233—234.
24. Lapa, O. (1963) Samobutni kharaktery [Distinctive charactres]. Lit. Ukraina. [in Ukrainian]
25. Leta, V. (1970) Hryhorii Tiutiunyk. Do 50-richchia z dnia narodzhennia [Hryhorii Tiutiunyk .To the 50th anniversary of the birthday]. UMLSh, no. 5, pp. 85—88.
26. Lysenko, V. (1957) Holos talanovytogo prozaika [Voice of a talented prose writer]. Vitchyzna, no.1, pp. 164—166.
27. Lysenko, V. (1963) Shliakh cherez vohon [Way through the fire]. Vitchyzna, no. 11, pp. 215—217.
28. Lisovska, S. (2008) Heroi-ekzystentsial u povisti “Khmarka sontsia ne zastupyt” Hryhorii Tiutiunnya [The hero-existential in the novel “The Sun’s Temple does not catch”]. Nauk. zap. Ternop. nats. ped. un-tu im. V. Hnatiuka. Ser. Literaturoznavstvo [Philological science], no.1, pp. 33—44.
29. Lisovska, S. (2008) Obraz pryrody yak optyka vyrazhennia ekzystentsialnykh staniv u romani Hryhorii Tiutiunnya “Vyr” [Image of Nature as Optics of existential states expression in the novel by Hryhor Tiutiunyk ‘Vir’]. Visn. Sumskoho un-tu, no. 1, pp. 33—44.
30. Lohvynenko, M. (1964) Korinnia mohutnoho duba [Roots of a powerful oak]. Prapor, no. 1, pp. 74—87.
31. Mudryk, H. (1965) Buh shumyt Hryhorii Tiutiunnya [“The Bug roars” by Hryho Tiutiunyk]. (Introduction by

Н. Mudryk). Lviv : Kameniar. [in Ukrainian]

32. Mudryk, H. (1965) Peredмова do rozdiliv romanu H. Tiutiunnya "Vyr" [Preface to the chapters of the novel H. Tiutiunnyk "Vir"]. Zhovten, no. 7, pp. 16—17.

33. Nezhyvvi, O. (2011) Tvorchia istoriia tekstu romanu Hryhora Tiutiunnya "Vyr" [The creative history of the novel of Hryhor Tiutiunnyk's novel "Vir"]. Bakhmutskiy shliakh, no. 3/4, pp. 163—168.

34. Nyzovyi, M. (1968) Z rannoї tvorchosti Hryhoriia Tiutiunnya [From the early creativity of Hryhor Tiutiunnyk]. Rad. Literaturoznavstvo, no. 10, pp. 78—80.

35. Sambuk, R. (1963) Chesnym okom khudozhnyka [An honest eye of the artist]. Lit. Ukraina. [in Ukrainian]

36. Svarnyk, I. (1980) Sivach. Do 60-richchia vid narodzhennia Hryhoriia Tiutiunnya [To the 60th anniversary of the birth of Hryhor Tiutiunnyk]. Zhovten, no. 5, pp. 126—135.

37. Semenchuk, Y. (1966) V vodovorote zhyzny (O tvorchestve H. Tiutiunnya) [In the twilight of life. (About H. Tiutiunnyk's creativity)]. Raduha, no.9, pp. 175—180.

38. Semenchuk, I. (1969) Barvy i tony palitry Hryhoriia Tiutiunnya [Color and tones of the palette of Hryhor Tiutiunnyk]. Rad. Literaturoznavstvo, no. 1, pp. 33—42.

39. Semenchuk, I. (1966) Naimolodshyi z "dynastii" Vykhoryv. (Iz sposterezhen nad maisternistiu tvorennia kharakteru Tymka v romani H. Tiutiunnya "Vyr") [The youngest of the "dynasty" of the Whirlwinds]. Rad. Literaturoznavstvo, no. 3, pp. 65—76.

40. Semenchuk, I. R. (1971) Hryhorii Tiutiunnyk. (Maisternist pysmennyka) [Hryhor Tiutiunnyk (Mastery of the writer)]. Kyiv : Dnipro. [in Ukrainian]

41. Senyk, L. (1963) Liudianist [Humanity]. Zhovten, no. 9, pp. 153—155.

42. Serdiuk, P. (1965) Hryhorii Tiutiunnyk. Literaturnyi portret [Hryhor Tiutiunnyk. Literary portrait]. Rad. Literaturoznavstvo, no. 7, pp. 43—58.

43. Serdiuk, P. (1973) Zacharovanyi romashkovoio zemleiu [Enchanted with camomile land]. [Introduction by. Serdiuk P.; illustration by. Malynka V.]. Kyiv : Dnipro. [in Ukrainian]

44. Serdiuk, P. (1966) I surmytyme nedospivana pisnia [And unfinished song will sounding]. Kyiv : Dnipro. [in Ukrainian]

45. Triiniak, I. (1963) Narodnist, samobutnist [Nationality, identity]. Lit. Ukraina. [in Ukrainian]

46. Tiutiunnyk, H. (1988) Nevlovyma katehoriia — krasa: Iz pysmennyts. Notatkyv [Impeccable category — beauty: From writer's notes]. [Edited by R. Movchan] Kyiv, no. 8, pp. 115—121.

47. Tiutiunnyk, O. (1963) Yak stvoriuvavsia roman "Vyr" [How the novel "Vir" was created]. Lit. Ukraina. [in Ukrainian]

48. Chip, B. (1980) Z Vyru zhyttia [From the whirlpool of life]. UMLSh, no. 5, pp. 60—62.

Головко Людмила Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна); e-mail: holovko.lg@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-5948-7747>.

Головко Людмила Григорьевна, кандидат филологических наук, доцент, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина (площадь Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина); e-mail: holovko.lg@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-5948-7747>.

Holovko Ludmyla, PhD in Philology, Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: holovko.lg@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-5948-7747>.

Федорова Таїсія Євгенівна, студентка IV курсу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна); e-mail: tusdonut@gmail.com

Федорова Таисия Евгеньевна, студентка IV курса, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина (площадь Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина); e-mail: tusdonut@gmail.com

Fedorova Taisiia, 4th year student, Karazin Kharkiv National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: tusdonut@gmail.com